

Käyttäytymisellään reagoivien lasten tukeminen varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa

KM, FT, Erikoistutkija Piia Karjalainen, THL

VIP-verkosto - vaativan erityisen tuen verkosto

VIP-verkoston tavoitteet

- Monialaisen yhteistyön kehittäminen
- Toimintakulttuurin muutokset
- Osaamisen vahvistaminen
- Yhteistyö opettajankoulutuksen ja tutkimuksen kanssa

VIP-verkoston kaksi kärkeä

- Ennaltaehkäisevä työ ja toimenpiteet sekä varhainen puuttuminen
- Vaativan tuen toimenpiteiden kehittäminen

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

Johtoryhmä / OPH ja OKM

Strateginen johto

Kansallinen VIP-työ

Kansalliset tilaisuudet
Teemaryhmät
Sidosryhmäyhteistyö

Kansallinen Vaatu-työ

- Vaatu-työryhmiä suunnittelee ja koordinoi Vaatu-työtä viidellä alueella.
- OPH ja OKM sekä Vaatu-toimijoiden edustus

VIP-alue työ

- Alueelliset ryhmät suunnittelevat toiminnan Valterin, tarvittaessa OKM:n ja OPH:n edustajien kanssa.
- Nimetyt alueyhdyshenkilöt koordinoivat operatiivista toimintaa.

Kuntien nimeämät VIPU-yhdyshenkilöt

- Toimivat yhdyshenkilöinä VIP-verkoston ja opetuksen järjestäjän välillä tiedonkulun varmistamiseksi
- Tuen vastuuhenkilö + opiskeluhoollon edustaja

VAATU-alue työ

- Vaatu-alueyhmät vastaavat vaativan konsultaation yhdenmukaisesta kehittämisestä ja palvelun tuottamisesta työryhmiin linjausten mukaisesti.
- VIP:n alueelliset ryhmät osallistuvat Vaatu-työn käytännön toimien suunnitteluun tarvittavin osin. Suunnitelmat esitellään vuosittain joryssä.

VAATUn operatiiviset toimijat

- Sairaalaopetuksen yksiköt, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri, Elmeri-koulut ja Valtion koulukotikoulu tuottavat konsultaatiopalvelua.

Sote- ja
perhekeskus-
yhteistyö

OT-keskus-
yhteistyö

VIP-toiminnan vakiinnuttaminen: painopisteiden tavoitteet ja toimenpiteet alkaen 2021

Koulutus ja monialainen yhdessä tekeminen

- Täydennyskoulutus ja VIP-toimijoiden osallistuminen kansallisiin hankkeisiin
- Yliopistoyhteistyön vahvistaminen
- Oppilas- ja opiskeluhoitotyön jatkuva kehittäminen yhteistyössä THL:n ja OPH:n kanssa
- Alueiden ja kuntien välisen sekä kuntien sisäisen SI-SO-TE-yhteistyön kehittäminen (myös hankkeissa)

Ennaltaehkäisy ja varhainen tuki

- Peruspalveluiden vahvistaminen
- Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden sekä oikeuksien vahvistaminen
- Oppimisen ja koulunkäynnin tuen sekä yhteisöllisen oppilashuollon kehittäminen
- Konsultaatorakenteen ja palveluiden kehittäminen koulu- ja kuntatasoilla

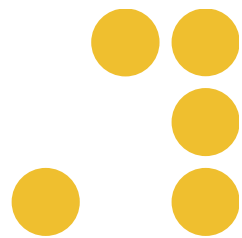
Vaativa konsultaatio – korjaavat toimet

- Alueatasoisen konsultaation lisääminen kompleksisissa tilanteissa
- Vaatu-toimijoiden ja kunnallisten toimijoiden osaamisverkostojen yhdessä tekemisen vakiinnuttaminen

Alueellinen kehittämistyö

Teemaryhmät

- 1. Toiminta-alueittain järjestettävä opetus:** Kehitetään toiminta-alueittain järjestettävää perusopetusta.
- 2. Sijoitetut lapset:** Kehitetään toimintatapoja kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten perusopetukseen, jotta oikeus oppia toteutuisi.
- 3. Käyttäytymisellään reagoivat lapset ja nuoret:** Etsitään ratkaisuja käyttäytymisellään reagoivien lasten ja nuorten tukemiseksi ja ongelmien ennaltaehkäisemiseksi.

Kysely käyttäytymisellään reagoivien lasten ja nuorten tuen kehittämiseksi, syksy 2021: Tuloksia

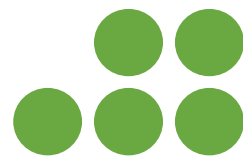
- Konkreettisia askelmalleja ja työkaluja vaikeisiin tilanteisiin: selkeitä, tiiviitä, helposti löytyviä ja levitettäviä paketteja
- Teemaryhmä tiedon jakajana: tutkittuun tietoon nojaavat ohjeet

OPAS varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstölle

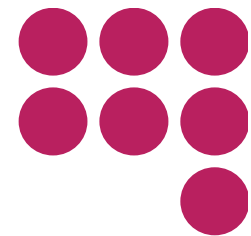
Mitä ”tutkimusperustaisuus” tarkoittaa?

- Kokoamalla tietoa toimintatapojen / keinojen vaikuttavuudesta edistetään sitä, että työntekijöillä on käytössään paras tutkimusperustainen yleistajuinen ja ajankohtainen tieto lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi
- Tutkimusperustaisuus turvaa tekemisen laadun

Tutkitusti tehokkaat keinot = oppaan sisältö

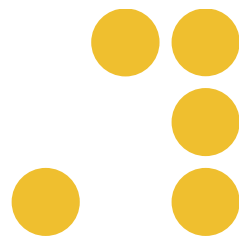

- Yhteisöllinen positiivisen käytöksen tukeminen
- Kodin ja päiväkodin / koulun luottamuksellinen suhde
- **Proaktiiviset toimintatavat:** oppimisympäristö (fyysinen tila) siirtymät, rutiinit, ohjeiden antaminen, sanattomat vihjeet, muistutukset, selkeät käyttäytymisen odotukset, säännöt
- **Reaktiiviset toimintatavat:** positiivinen vuorovaikutussuhde, kehuminen, palkkiot ja motivointijärjestelmät, sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen vahvistaminen, itsesäätelyn keinot, huomiotta jättäminen, seuraamukset

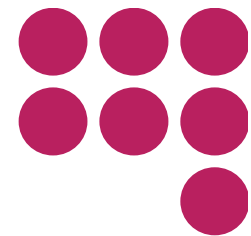
Yleisiä peruseriaatteita

- Toimintatavat / keinot perustuvat yleisesti tunnettuihin teorioihin (pääasiassa sosiaalisen oppimisen ja kognitiivis-behavioraalinen teorit)
- Peruaumatukset:
  - Lapsen / nuoren käyttäytymisen muutos tapahtuu ympäristön muutoksen kautta (aikuisen toiminta, fyysinen ympäristö, epäsooivaa käyttäytymistä aikaansaavien tekijöiden vähentäminen tai poistaminen)
  - Positiivisen käyttäytymisen vahvistaminen, epäsooivan / ei-toivotun käyttäytymisen sammuttaminen

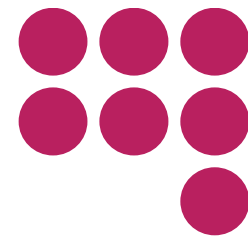
Toimintatavat, jotka vähentävät ei-toivottua käyttäytymistä

- Aito kiinnostus
- Ennakkoluuloton, aito kohtaaminen
- Kuunteleminen
- Kunnioitus
- Lapsen / nuoren näkeminen käytöksen takaa
- Oppilaiden kehityksellisten kykyjen tunnistaminen
- Oppilaantuntemus
- Oppilaan toiveiden kartoitus
- Oppilaan stressitekijöiden tunnistaminen ja minimointi
- Ystävyyssuhteiden tukeminen
- Me-hengen vahvistaminen
- Proaktiivisten ja reaktiivisten toimenpiteiden yhdistäminen, pääpaino proaktiivisuudessa
- Suunnitelmallisuus
- Johdonmukaisuus

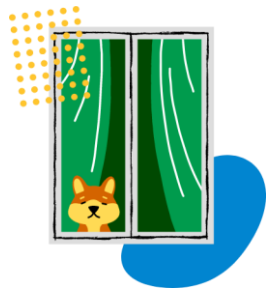
Toimintatavat, jotka lisäävät ei-toivottua käyttäytymistä

- Valtataistelut
- Suosiminen
- Vihamielinen kehonkieli
- Välitunnin / mukavan aktiviteetin menettäminen rangaistuksena
- Koko ryhmän / luokan rankaiseminen
- Anteeksiantamattomuus
- Oppilaiden käytöksen ottaminen itseensä
- Itsesi vapauttaminen säännöistä
- Liialliset säännöt
- Vastuun siirtäminen muille
- Lapsen / nuoren julkinen häpäisy tai nolaaminen
- Huutaminen
- Uhkavaatimukset tai uhkaukset
- Alentuva äänensävy tai sarkastiset vastaukset
- Lapsen / nuoren ”alentaminen”
- Ryhmän / koulun yhtenäisten sääntöjen puute
- Ennakkoluulot

Suomessa käytössä olevat tutkitut interventiot

1. Yhteisöllinen positiivisen käyttäytymisen tuki -> **ProKoulu, ProVaka**
2. Ryhmänhallinnan keinot -> **Ihmeelliset vuodet, TCM**
3. Yksilöllinen suunnitelma lapselle / nuorelle positiivisen käyttäytymisen vahvistamisen ja ei-toivotun käyttäytymisen vähentämiseksi (keinot) -> **Ihmeelliset vuodet, TCM**

1. Yhteisöllinen positiivisen käyttäytymisen tukemisen toimintamalli (SWPBS)

- Keskeistä on kaikkien koulun aikuisten yhdenmukainen toiminta toivotun käyttäytymisen opettamisessa ja huomioimisessa sekä ei-toivottuun käyttäytymiseen puuttumisessa
- Yhteisöllinen positiivisen käyttäytymisen tuki voidaan suunnitella tiettyyn määrättyyn tilanteeseen tai paikkaan
  - a) yleisesti kaikille lapsille / nuorille
  - c) lapsille / nuorille, joilla on erityisen haastavia käytöksen ongelmia

2. Ryhmänhallinnan keinot

- Haastavien tilanteiden kartoittaminen (Missä ja milloin eniten ei-toivottua käyttäytymistä ilmenee? Miksi?)
  - Oma asenne tai toimintatavat
  - Oppimisympäristö (esim. tilaan liittyvät)
  - Oppimisvaikeudet
  - Oppijan tilanne (kysytään oppijalta itseltään!)
- Ei-toivotun käyttäytymistä aiheuttavien tekijöiden vähentäminen tai poistaminen
- Konkreettinen suunnitelma keinoista ja niiden käytöstä eri tilanteissa positiivisen käyttäytymisen lisäämiseksi
- Suunnitelman toteuttaminen ja keinojen käyttäminen systemaattisesti! Keinojen uudelleentarkastelu, jos muutosta käyttäytymisessä ei tapahdu.

3. Yksilöllinen suunnitelma lapselle / nuorelle positiivisen käyttäytymisen vahvistamisen ja ei-toivotun käyttäytymisen vähentämiseksi

- Seurantajakso
  - Milloin erityisesti ei-toivottua käyttäytymistä ilmenee?
  - Minkälaista käyttäytyminen on?
  - Mitä on käyttäytymisen taustalla? Edeltävä tilanne?
- Suunnitelman luominen yhdessä erityisopettajan / oppilashuollon ja lapsen / nuoren sekä mahdollisesti huoltajien kanssa
  - Mitä tehdään? Milloin?
- Toteutus yhteistyössä muiden aikuisten ja mahdollisesti huoltajien kanssa

Kiitos!

piia.karjalainen@thl.fi